

МОВНА КУЛЬТУРА ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ УКРАЇНИ: ШЛЯХИ ГАРМОНІЗАЦІЇ З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ НОРМАМИ

У тезах досліджено стан та перспективи розвитку мовної культури публічних службовців України в контексті європейської інтеграції. Обґрунтовано, що мовна компетенція управлінців є не лише інструментом професійної діяльності, а й складником державного іміджу. Визначено шляхи наближення українського ділового мовлення до європейських стандартів, зокрема через впровадження принципів «зрозумілої мови» (Plain Language) та гендерно чутливих комунікацій. Розглянуто роль мовної стійкості та етики як засобів підвищення прозорості взаємодії між державою та суспільством. Запропоновано механізми оптимізації мовної підготовки службовців, що сприятиме ефективній комунікації в межах спільних європейських інституцій.

Ключові слова: мовна культура, публічна служба, європейські стандарти комунікації, гармонізація норм, професійна етика, безбар'єрне мовлення.

В умовах набуття Україною статусу кандидата на членство в Європейському Союзі (2022) питання реформування системи публічного управління виходить за межі суто юридичних та економічних аспектів. Мовна культура публічних службовців стає стратегічним ресурсом, що визначає ефективність комунікації між державою, суспільством та міжнародними інституціями.

Останнім часом до проблематики мовної культури публічних службовців серед провідних вітчизняних науковців зверталися О. Данилевська (розглядає мовну стійкість публічних службовців в умовах цифровізації державних послуг) [1], О. Ковальчук (вивчає правовий статус державної мови в діяльності органів публічної влади України) [2], Л. Мацько (досліджує культура мовлення як складник професійної компетентності державного службовця) [3], І. Плотницька (аналізує виклики сучасності в контексті застосування мовного етикету в професійній діяльності публічних службовців) [4], С. Шевчук (аналізує типові помилки при застосування офіційно-ділового стилю в системі місцевого самоврядування та пропонує шляхи їх подолання) [5] та ін. На законодавчому рівні насамперед назвемо Закон України від 25 квітня 2019 року № 2704-VIII «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [5].

У контексті впровадження європейського досвіду насамперед зупинимося на проблематиці трансформації стилістики від бюрократичного «канцеляриту» до Plain Language. Як відомо, одним із наріжних каменів європейських стандартів комунікації є концепція Plain Language (проста, зрозуміла мова). У контексті публічної служби – це стратегія побудови тексту, що дозволяє реципієнту (громадянину) віднайти потрібну інформацію, зрозуміти її з першого прочитання та використати для задоволення своїх потреб.

1. Феномен «Fight the Fog» у європейських інституціях. Європейська Комісія ще наприкінці XX століття ініціювала кампанію «Fight the Fog» («Боріться з туманом»). Її мета – очистити офіційні документи від надлишкової складності.

Основні принципи, що Україна має імплементувати в межах гармонізації:

- пріоритет активного стану: замість пасивних конструкцій («Питання розглядається комісією») вживаються активні («Комісія розглядає питання»). Це чітко визначає суб'єкта відповідальності;
- уникнення номіналізації: публічні службовці часто перетворюють дієслова на іменники («здійснювати надання допомоги» замість «допомагати»), оскільки європейський стандарт вимагає динамічності;
- структурованість: використання маркованих списків, коротких абзаців та змістовних заголовків.

2. Порівняльний аналіз: Українська практика і Європейська норма.

Нижче наведено таблицю трансформації типових зворотів, що демонструють перехід до європейських стандартів мовної культури:

Таблиця 1.

Трансформація типових зворотів, що демонструють перехід до європейських стандартів мовної культури

Типова бюрократична конструкція (UA)	Оптимізований варіант (EU Standard)	Принцип
«Ужити заходів щодо забезпечення виконання»...	«Виконати» / «Ми виконуємо»...	Лаконічність
«Дане питання знаходиться в стадії вирішення»	«Ми вирішуємо це питання»	Конкретика
«Відповідно до вищезазначених пунктів наказу»	«Згідно з пунктами 1-3 наказу»	Чіткість посилань

Джерело: сформовано автором

Далі розглянемо поняття «гендерно чутливе мовлення» як індикатор демократичних цінностей.

Гармонізація з європейськими нормами неможлива без впровадження інклюзивної мови. У європейському дискурсі мова розглядається як інструмент формування соціальної рівності.

1. Фемінітиви в публічному просторі

З ухваленням нової редакції Українського правопису (2026), використання фемінітивів на позначення професій та посад (директорка, заступниця, міністерка) отримало офіційний статус. Для публічного службовця це не просто лінгвістична забаганка, а дотримання державної політики гендерної рівності.

Науковий аспект: відмова від використання фемінітивів у документації часто мотивується «традицією» або «незвучністю», проте в європейській практиці (зокрема у Франції, Німеччині) подібні дискусії вже завершилися на користь видимості жінок у професійних сферах.

2. Етика інклюзивності. Європейський стандарт вимагає відмови від лексики, що може бути сприйнята як стигматизувальна. Публічний службовець має оперувати термінологією «людиноцентричного» підходу: замість «інвалід» – «особа з інвалідністю», замість «незахищені верстви» – «вразливі групи населення». Це змінює вектор спілкування з «владного спостерігача» на «державного сервісанта».

Акцентуємо увагу також на мовній стійкості публічних службовців у цифрову епоху.

Окремим викликом є адаптація мовної культури до умов e-governance. Публічний службовець нині комунікує не лише через паперові листи, а й через соціальні мережі, месенджери та офіційні портали (наприклад, портал «Дія»).

Мікротексти: навички написання коротких, але змістовних повідомлень (push-сповіщень). Візуальна мова: уміння поєднувати вербальний текст із інфографікою, що є стандартом прозорості в ЄС.

Мовна безпека: в умовах гібридної війни мовна культура стає засобом ідентифікації «свій-чужий». Чітке дотримання норм державної мови публічними особами є запобіжником проти ворожих ПІСО (інформаційно-психологічних операцій).

Отже, як видно, традиційний український «канцелярит», переобтяжений складними синтаксичними конструкціями та архаїзмами, часто стає бар'єром на шляху до прозорості. Натомість європейський вектор вимагає переходу до моделі сервісно-орієнтованої держави, де мова є інструментом порозуміння, а не дистанціювання.

1. Концепт «європейських стандартів» у мовній комунікації

Європейські стандарти мовної культури в публічному секторі не є фіксованим зведенням правил орфографії, а радше сукупністю комунікативних принципів.

Ключовими серед них є:

- Plain Language (Зрозуміла мова): рух, започаткований у ЄС (зокрема ініціатива «Fight the Fog»), який вимагає від чиновників писати тексти так, щоб громадяни могли з першого разу зрозуміти зміст документа;
- інклюзивність та гендерна чутливість: використання фемінітивів та уникання дискримінаційної лексики, що закріплено в рекомендаціях Ради Європи [6];
- цифрова мовна етика: адаптація офіційного стилю до форматів електронного врядування (стислість, структурованість, гіпертекстуальність).

2. Стан мовної культури в українському публічному секторі: виклики

Попри обов'язковий іспит на рівень володіння державною мовою для публічних службовців, практика демонструє низку проблем. Серед них:

- надмірна номіналізація: зловживання віддієслівними іменниками («здійснення забезпечення виконання»), що ускладнює сприйняття;
- лексична інтерференція: вплив російської мови та калькування термінології, що розмиває чистоту професійного мовлення;
- бюрократична закритість: використання мови як засобу приховування відповідальності за складними формулюваннями.

3. Шляхи гармонізації: стратегічні кроки

Процес адаптації мовної культури має відбуватися на трьох рівнях:

А. Нормативно-лінгвістичний рівень

Потрібно запровадити на державному рівні методичні рекомендації щодо Plain Ukrainian.

Це передбачає:

- використання активного стану замість пасивного («Ми ухвалили рішення» замість «Рішення було ухвалено»);
- обмеження довжини речень (не більше 20-25 слів);

– відмову від професійного жаргону в комунікації з громадянами.

Б. Соціокультурний рівень

Запровадження гендерно чутливого мовлення згідно з нормами нового Українського правопису (2026). Використання фемінітивів (директорка, фахівчиня, посадовиця) має стати природною нормою, що демонструє повагу до рівності прав.

В. Освітньо-технологічний рівень

Створення постійних тренінгових платформ для публічних службовців. Важливим є не лише вивчення граматики, а й опанування навичок Public Speaking (публічних виступів) та Crisis Communication (кризових комунікацій) за європейськими зразками.

4. Мовна стійкість та етика в умовах гібридних загроз

Для українського публічного службовця мова є також чинником національної безпеки. Гармонізація з європейськими нормами не означає втрату ідентичності. Навпаки, утвердження української мови як єдиної державної в усіх сферах публічного життя є виконанням Копенгагенських критеріїв щодо стабільності інституцій.

Європейський стандарт – це також висока етика дискусії. Відмова від мови ворожнечі, дотримання принципу політичної неупередженості у висловлюваннях та повага до опонента – це ті риси, що мають бути імплементованими до української практики через оновлені Кодекси етики державних службовців.

Далі розглянемо інноваційну методологію формування мовної компетентності: від теорії до цифрових рішень.

Процес гармонізації мовної культури з європейськими нормами потребує відмови від застарілих лекційних форматів на користь інтерактивного та технологічного навчання. Пропонується комплексна модель, що базується на трьох рівнях: інтенсивна практика, постійний цифровий супровід та об'єктивний аудит.

1. Тренінгова модель: розвиток «м'яких навичок» (Soft Skills)

Традиційне вивчення правопису має бути доповнене тренінгами з комунікативної психології та публічного мовлення. Європейський стандарт передбачає, що службовець не просто пише грамотно, а й вибудовує довіру до себе через слово.

Симуляційні ігри (Role-playing): відпрацювання сценаріїв «складної розмови» з громадянами або іноземними партнерами. Мета – навчити службовця зберігати мовну стійкість та етичність у стресових ситуаціях.

Воркшопи з «перекладу» з бюрократичної мови на «людську»: практичні заняття, де учасники беруть реальні нормативні акти та переписують їх за принципами Plain Language.

Сторителінг у публічному врядуванні: навчання вмінню пояснювати державні реформи через зрозумілі наративи та живі приклади, що є стандартом комунікації в Єврокомісії.

2. Цифровізація навчання: мобільні застосунки та AI-інструменти

У світі, де час є найціннішим ресурсом, навчання чиновників має інтегруватися в їхній робочий процес (Micro-learning).

Спеціалізовані мобільні додатки: розроблення корпоративного застосунку для публічних службовців, що включає щоденні «мовні мікродози» (тести на 2 хвилини, словник нових термінів, фемінітивів та англіцизмів).

Інтеграція ШІ-помічників: використання алгоритмів штучного інтелекту (на кшталт вдосконалених аналогів Grammarly чи LanguageTool), адаптованих під українське законодавство та діловодство. Такий інструмент у режимі реального часу може підказувати службовцю: «Це речення занадто складне, спробуйте його розділити» або «Це слово є калькою, використайте відповідник».

Гейміфікація: запровадження рейтингової системи серед підрозділів за рівнем мовної грамотності, що стимулює здорову конкуренцію та самоосвіту.

3. Багаторівневе тестування та мовний аудит

Іспит на рівень володіння державною мовою – це лише «вхідний квиток». Для гармонізації з нормами ЄС потрібна система постійного моніторингу:

Адаптивні тести: замість стандартних питань – кейс-тести, де потрібно обрати найбільш етичну та зрозумілу відповідь на запит громадянина.

Метод «Таємний відвідувач»: Оцінка мовної культури службовців під час безпосереднього надання послуг (у ЦНАПах, на гарячих лініях). Це дозволяє виявити розрив між теоретичними знаннями та практичним застосуванням.

Аналіз письмового контенту: Регулярний аудит офіційних сторінок установ у соціальних мережах на предмет дотримання норм інклюзивності та доступності викладу.

Декілька слів про психологічний аспект та подолання «мовного консерватизму».

Важливою перешкодою на шляху до європейських стандартів є внутрішній опір змінам. Багато службовців вважають складну мову ознакою високого статусу та професійності.

Шляхи подолання:

– демонстрація переваг: доведення, що зрозуміла мова зменшує кількість звернень за роз'ясненнями, а отже – заощаджує час самого службовця;

– лідерство прикладом: мовна культура вищого керівництва держави має стати еталоном. Якщо міністр використовує фемінітиви та пише прозорі дописи, це стає нормою для всієї вертикалі;

– культура помилок: створення середовища, де помилка в мові – це привід для вдосконалення, а не для адміністративного покарання, що стимулює людей більше практикувати та вчитися.

Таким чином, гармонізація мовної культури публічних службовців України з європейськими нормами – це не формальна зміна лексики, а фундаментальна зміна філософії взаємодії. Перехід від «мови влади» до «мови сервісу» дозволить: підвищити рівень довіри населення до державних інституцій, прискорити інтеграцію України в

адміністративний простір ЄС, сформувати сучасну управлінську еліту, здатну на рівних вести діалог зі світом. Оптимізація цього процесу потребує системної підтримки: від розроблення нових стандартів ділового листування до психологічної готовності службовців до відкритих, людських комунікацій.

References

1. Danylevska, O.M. (2023). Movna stiiikist publichnykh sluzhbovtiv v umovakh tsyfrovizatsii derzhavnykh posluh [Language stability of public servants in the conditions of digitalization of public services]. *Naukovi zapysky NaUKMA. Movoznavstvo – Scientific notes of the National Academy of Sciences of Ukraine. Linguistics*, (Vol. 6), (pp. 45-52) [in Ukrainian].
2. Kovalchuk, O.V. (2024). Pravovyi status derzhavnoi movy v diialnosti orhaniv publichnoi vlady Ukrainy [Legal status of the state language in the activities of public authorities of Ukraine]. *Yurydychnyi chasopys – Legal journal*, 1, (pp. 22-30) [in Ukrainian].
3. Matsko, L.I. (2021). Kultura movlennia yak skladnyk profesiinoi kompetentnosti derzhavnoho sluzhbovtia [Speech culture as a component of the professional competence of a civil servant]. *Ukrainska mova – Ukrainian language*, 2, (pp. 3-15) [in Ukrainian].
4. Plotnytska, I.M. (2023). Movnyi etyket u profesiinii diialnosti publichnykh sluzhbovtiv: vyklyky suchasnosti [Language etiquette in the professional activities of public servants: challenges of the present]. *Publichne upravlinnia ta administruvannia – Public management and administration*, 34, (pp. 88-94) [in Ukrainian].
5. Zakon Ukrainy Pro zabezpechennia funktsionuvannia ukrainskoi movy yak derzhavnoi vid 25 kvitnia 2019 roku No. 2704-VIII [Law of Ukraine On ensuring the functioning of the Ukrainian language as the state language of April 25, 2019 No. 2704-VIII]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> [in Ukrainian].
6. Rekomendatsii Rady Yevropy CM/Rec (2022) 16 Komitetu Ministriv derzhavam-chlenam shchodo borotby z movoiu vorozhnechi [Recommendations of the Council of Europe CM/Rec (2022) 16 of the Committee of Ministers to member states on combating hate speech]. *ips.ligazakon.net*. Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/MU22030> [in Ukrainian].
7. Shevchuk, S.V. (2022). Ofitsiino-dilovyi styl u systemi mistsevoho samovriaduvannia: typovi pomylky ta shliakhy yikh podolannia [Official and business style in the system of local self-government: typical mistakes and ways to overcome them]. *Terminologichnyi slovnyk – Terminological dictionary*, 6, (pp. 112-120) [in Ukrainian].

DOI 10.34132/mspc2026.03.13.01

Ivan Lopushynskyi

LANGUAGE CULTURE OF PUBLIC SERVANTS OF UKRAINE: WAYS OF HARMONIZATION WITH EUROPEAN NORMS

The theses examine the state and prospects for the development of the language culture of public servants of Ukraine in the context of European integration. It is substantiated that the language competence of managers is not only a tool of professional activity, but also a component of the state image. Ways of bringing Ukrainian business speech closer to European standards are identified, in particular through the implementation of the principles of "plain language" (Plain Language) and gender-sensitive communications. The role of linguistic stability and ethics as means of increasing the transparency of interaction between the state and society is considered. Mechanisms for optimizing the language training of civil servants are proposed, which will contribute to effective communication within common European institutions.

Keywords: language culture, public service, European communication standards, harmonization of norms, professional ethics, barrier-free speech.

Відомості про автора / Information about the author

Іван Лопушинський, доктор наук з державного управління, професор, заслужений працівник освіти України, завідувач кафедри публічного управління, адміністрування і національної безпеки, Інституту гуманітарної підготовки та державного управління, Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, м. Івано-Франківськ, Україна. E-mail: doctordumetaua@meta.ua, orcid: <http://orcid.org/0000-0002-7460-7476>.

Ivan Lopushynskyi, Doctor of Science in Public Administration, Professor, Honored Worker of Education of Ukraine, Head of the Department of Public Management, Administration and National Security Institute of Humanitarian Training and Public Administration Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ivano-Frankivsk, Ukraine. E-mail: doctordumetaua@meta.ua, orcid: <http://orcid.org/0000-0002-7460-7476>.